

INVENTARUL TERMENILOR MILITARI DIN CRONICA BANATULUI DE NICOLAE STOICA DE HAȚEG

de

Maria MICLE

Prezentarea de față vine în completarea articolului nostru *Terminologie militară în Cronica Banatului de Nicolae Stoica de Hațeg*¹ – o analiză a termenilor militari vehiculați pe teritoriul Banatului, în timpul războaielor austro-turce din perioada 1688-1790 – în încercarea de a demonstra că putem vorbi despre existența unui limbaj specializat al domeniului militar, bogat și bine conturat, în varianta literară bănățeană de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea. În articolul menționat am discutat numai o parte din inventarul noțiunilor identificate, pentru a da exemple de termeni păstrați și utilizați și în prezent de limba literară sau termeni care, deși au fost în uz în secolele anterioare (XVIII, XIX), au devenit arhaisme ori se mai găsesc conservate la nivelul graiului. La aceștia se adaugă câteva cuvinte care nu sunt menționate în dicționarele limbii române: *adnadii*, *asnadariu*, *chirasu*, *furișiț*, *ghemii*, *haradie*, *ibraiter*, *luft-pihsen*, *mandel*, *nefiri*, *profuntari*, *viștei*. Din totalul de peste 320 de cuvinte din listă, 66% sunt de origine germană², 10% de origine turcă, iar restul provin din franceză, maghiară, rusă, sârbă.

---

¹ Publicat în volumul *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 375-395.

² Majoritatea etimoanelor germane ale termenilor au fost stabilite de Constantin Frâncu, în articolul *Elemente germane (austriece) în Cronica Banatului de Nicolae Stoica de Hațeg (I)*, în *Volumul Omagial Vasile Arvinte*, publicat în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, secț. III, *Lingvistica*, t. XLIII (1997), p. 113-124, *ibidem (II)*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, secț. III, *Lingvistica*, t. XLIV-XLV (1998-1999), p. 5-27. Considerăm că nu toate cuvintele din *Cronica* pe care Frâncu le consideră de origine germană pentru Banat își au proveniența exclusiv din această limbă, mai ales acelea care circulau în epocă și în alte regiuni ale țării și au putut intra în limbă pe alte filiere.

Considerăm că, având o imagine completă a tuturor cuvintelor din *Cronică* ce țin de terminologia războaielor, se pot face și alte observații interesante despre perioada descrisă de Nicolae Stoica, din perspectivă lingvistică sau a istoriei militare, cu atât mai mult cu cât nu există un dicționar istoric românesc al domeniului ostășesc. Câțiva dintre termenii militari identificați la Stoica de Hațeg s-au regăsit sporadic și în *Epistolariul românesc* (Buda, 1841) al lui C. Diaconovici Loga: *capetan, comandă, general, lagher, ofițir, regiment*. Pe când *armă, ostaș, pedestraș* nu figurează în *Cronică*, dar sunt folosiți de Loga.

În paginile care urmează, expunem lista termenilor militari selectați de noi din *Cronica Banatului*. Inventarul de cuvinte este prezentat în ordine alfabetică. Trimiterile la textul *Cronicii* se fac pentru ediția lui Damaschin Mioc³.

- adiustirung*, s.n. „echipare, pregătire; verificare, echipament”, p. 227 (< germ. *Adiustierung*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- adiutant*, s.m. „aghiotant”, p. 239, 245 (1715) (< germ. *Adjutant* < lat. *adiutans, -tis*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *adjutant*;
- adnadii*, s.m. „(:⁴ laitnanții și stăgarii)”, p. 206 (nu este consemnat în dicționare);
- agă*, s.n. „(înv.) ofițer (comandant) din armata otomană; dregător domnesc care avea în funcție siguranța publică”, p. 80; „unul dintră acele *agale* pre turcie bine au prefăcut-o”, p. 261; *aga imbrohor*, p. 302 (< tc. *ağa*, DEX, MDA);
- alianț*, s.f. „alianță”, p. 300 (< germ. *Allianz*; DEX dă numai < fr. *alliance*); compusul *defensiv-alianț*, s.f. „alianță defensivă”, p. 172 (< germ. *Defensivallianz*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- alirt*, s.m. „aliat”, p. 232, 299, pl. *alirți*, „(: însoțiți)”; „să strice coaliția celor *alirți* (: însoțiți)”, p. 299, 306 (< germ. *Alliert*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- amnestie*, s.f. „(: grație)”, „grațiere”, p. 16; „Împăratul Iozef *amnestie* (grație) rebelilor a da făgădui” (< germ. *Amnestie*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- angrif*, s.n. „atac, năvală”, glosar⁵ (< germ. *Angriff*); în compusul *falș-angrif* „fals asalt”, glosar (< germ. *Falschangriff*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- arambașă*, s.m. „(înv. și reg.) căpitan de hoți sau de haiduci”, p. 80; *hărămbași*, p. 220; vezi și *oberarambașă*, p. 269; cf. Șandru, FR (< tc. *haram-bași*, DEX; < scr. *(h)arambaša*, DSB, II, *apud* Gămulescu, E. S. p. 139)

³ Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, ediția a II-a, îngrijită de Damaschin Mioc, Timișoara, Facla, 1981.

⁴ Simbolul (: indică un cuvânt glosat în text chiar de Nicolae Stoica de Hațeg.

⁵ Trimitere la *Glosarul* întocmit *Cronicii* de Damaschin Mioc, în ediția sa.

- arest*, s.n. „detenție, închisoare”, p. 116; var. *arestă*, s.f., 268 (< germ. *Arrest* < lat. med. *arrestum*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II); sintagma *casă arestă* „arest la domiciliu”, p. 255, calc după *hauz-arest*, s.n. „consemnare”, p. 237 (< germ. *Hausarrest*, Frâncu, *E.G.-A.*); în grai e cunoscut *țuhaus* „închisoare”, cf. DRCG;
- arestand*, s.m. „arestat”, p. 300; pl. *arestanți*, p. 255 (< germ. *Arestant*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II)
- arhistratig*, s.m. „(: voievod)”, p. 67; autorul îl glosează ulterior pe *marșal*, s.m., prin „(: arhistratig)”, p. 68 (< germ. *Archistrategiker*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II);
- ariergardă*, s.f. „ariergardă”, p. 240; *arier-gardă*, p. 249 (< germ. *Arriergarde*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- armă*, s.f. „obiect, unealtă, aparat care servește în luptă” / **CDL**, „Datorința aceeaia de a purta *armele* pentru a apăra Patria Sa, fieștecarele credincios supus datoriu estă”, p. 55 (< lat. *arma*, NODEX)
- armandie*, s.f. „flotă de război”, p. 174; vezi și *armee* (1693) (var. *armadie*, DÎLRLRV) (< mg. *ármándia*, Frâncu, *E.G.-A.*, DÎLRLRV, DSB, II), LM înregistrează forma *armată*;
- armășesc*, *armășească*, adj. „militar(ă), de război; ce ține de război”, „nici o operație *armășească* nu să începu”, p. 153 (< *armaș* + suf. *-esc*, *-ească*, DSB, II);
- armășie*, s.f. „(înv.) administrația în fruntea căreia se află *vel-armașul*”, p. 66, 174, 219 (< *armaș* + suf. *-ie*, MDA; DSB, II);
- armee*, s.f. „armată”, p. 141, 177, 269; *arme* (pl.), p. 295; var. *armie*, p. 219; vezi și *armandie* (< germ. *Armee*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II);
- arnaut*, s.m. „soldat mercenar angajat în garda domnească din țările române”, pl. *arnauți*, p. 180; var. *arnăuți*, p. 180 (< tc. *arnavud*, DEX);
- artilerie*, s.f. „tunuri; artilerie, parte a armatei care mănuieste tunurile”, p. 115, 158, 180, 296 (1715) (< germ. *Artillerie* < fr. *artillerie*, Frâncu, *E.G.-A.*⁶);
- artilierist*, s.m. „soldat de artilerie”, p. 233, 245 (< germ. *Artillerist*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- arțt*, s.m. „medic” (< germ. *Artzt*, DGR), apare în compusele: *feld-arțt*, s.m. „medic militar”, p. 234; *regiment-arțt*, s.m. „medicul regimentului”, p. 263;
- asnadariu*, s.m. „comandant în armata turcă”, p. 285 (nu figurează în dicționare);

⁶ C. Frâncu remarcă faptul că în Banat, cuvântul de origine franceză *artilerie* a pătruns din germană, deși dicționarele românești menționează doar filiera de împrumut rusească sau poloneză.

- atac*, s.n. „acțiune de luptă ofensivă”, pl. *atache*, p. 273 (< germ. *Attacke*, DGR, DSB, II; DEX dă numai etimologia < fr. *attaque*);
- atachirui*, *a ~*, vb. „a ataca, a lupta în ofensivă”, p. 178, 181, 237, 243; p.s. *atachiruiră*, p. 178 (< germ. *attackieren*, cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*; menționat și în DSB, II);
- ausfal*, s.n. „ieșire din încercuire, atac”, p. 165 (< germ. *Ausfall*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ausmarș*, s.n. „pornire, plecare în marș sau la război”, p. 219 (< germ. *Ausmarsch*, DSB, II (germanism ieșit din uz); Frâncu, *E.G.-A.*);
- avand-gardă*, s.f. „avangardă, pluton de cercetare”, p. 243; var. *avantgardă*, p. 168 (< germ. *Avantgarde* < fr. *avant-garde*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- avanzirui*, *a ~*, vb. „a avansa în grad”, p. 219; p.s. *avanziruiră*, p. 278 (< germ. *avancieren* cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*; DSB, II);
- băirăctar*, s.m. „stegar”; „în Balcani, între altele la albanezi, steagurile se numeau *bairakuri*, după cum și unele steaguri de lefegii străini, probabil sud-dunăreni, eventual arnăuți angajați în principate s-au numit astfel”⁷, glosar; var. *bărăictar*, p. 180 (< cf. tc. *bairak* „steag” + *-tar*);
- bătaie*, s.f. „(pop.) luptă de proporții între două forțe armate; bătălie; război”, glosar (< lat. *batt[u]alia*, NODEX), LM înregistrează forma *bătaie*;
- batailon*, s.m., „corp de trupe de infanterie, escadron”, p. 196, var. *batalion*, s.m., p. 197 (1703) (< germ. *Bataillon*, Frâncu, *E.G.-A.*, cf. DSB, III); *batalion* este atestat din 1703 la Nicolae Costin (< poloneză *bataljon* < it. *battaglione*, cf. DÎLRLRV)⁸, LM înregistrează forma *batalion*;
- baterie*, s.f. „subunitate de artilerie”, p. 163, 278; var. *paterie*, p. 235, provenită prin desonorizarea lui *b*, cf. Frâncu (< germ. *Batterie* < fr. *batterie*, Frâncu, *E.G.-A.*); LM înregistrează forma *baterie*;
- bedecung*, s.n. „(: pază)”, p. 178, „escortă, acoperire”, p. 168, 177, 178 (< germ. *Bedeckung*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *pază*; în graiul actual se păstrează *decung*, s.n. „tranșeu, șanț, adăpost în pământ”, cf. DRCG;
- belagherui*, *a ~*, vb. „a asedia”, p. 174, 181; *a belingheri*, în graiul bănățean actual, poate fi reflex al lui *belagherui*: *am belingherit-o* „am încurcat-o” (< germ. *belagern*, cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *asedia*;

⁷ *Istoria militară a poporului român*, vol. III, București, Editura Militară, 1987, p. 361.

⁸ Prezența în text a celor două forme indică faptul că Stoica de Hațeg cunoștea și varianta literară din Moldova și nu se mulțumea să preia termeni numai din germană, ci, atunci când avea echivalent în română, nu ezita să îl folosească.

- besațung*, s.n. „garnizoană, trupe de ocupație”, p. 156 (< germ. *Besatzung*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- bihsmaher*, s.m. „armurier”, glosar; are în componență *mahăr*, s.m. „persoană aflată într-un post sau într-o funcție în raport cu cele din subordinea sa; șef” (< germ. *Macher*, NODEX);
- bimbașă*, s.m. „căpetenie de haiduci” / **SH**, p. 308 (< cf. *bimbașa* „maior, comandant de batalion” < tc. *bin* „mic” + *baş* (*i*), *başa* „cap, căpetenie”, Skok, I, p. 151);
- blezirit*, *bleziruit*, adj. și s.m. „rănit”, p. 166, 164, 241; var. fonetică: *plezirt*, *pleziruit*; pl. *plezirți*, p. 216, 218 (< germ. *Blessiert* „rănit” din vb. *blessieren* „a răni”, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *rănit de război*;
- blezirui*, *a ~*, vb. „a răni”, p. 272 (< germ. *blesieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- blezură*, s.f. „rană”, p. 136; „*blezure* de moarte”, p. 136; var. fonetică *plezură*, p. 254 (< germ. *Blessur*, -en, Frâncu, *E.G.-A.*);
- blocadă*, s.f. „sistem de măsuri (politice, economice, militare), aplicat față de un stat sau de un oraș cu scopul de a-l izola de lumea înconjurătoare, silindu-l să accepte anumite condiții”, Frâncu, *E.G.-A.*; var. *plocală*, p. 175 (< germ. *Blockade*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX), LM înregistrează forma *blocadă*;
- blochirui*, *a ~*, vb. „a bloca, a asedia”; var. fonetică *plochirui* „(încungiurată)”, p. 277; *plochiruit*, part., p. 283 (< germ. *blockiren*, cu sufixul -ui, Frâncu, *E.G.-A.*);
- bombă*, s.f. „bombă, ghiulea, proiectil”, p. 154, 168; var. *boambă*, p. 164, 176, „find în cort la frustuc, o *boambă* turcească masa cu frustucu i-au răsturnat”, p. 278 (1694) (< germ. *Bombe* < fr. *bombe*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB IV);
- bombardă*, s.f. „mașină de război care aruncă pietre, bombe”, p. 245, 110, 119 (< germ. *Bombarde*, DSB IV; Frâncu, *E.G.-A.*);
- bombardi*, *a ~*, vb., „a bombardă”, p. 277, 238, 280; (deriv. din *bombardă*, DSB IV); var.: *bombardirui*, p. 278 (< germ. *bombardiren*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB IV); var. *bombarda*, p. 296; „vro două cease s-au *bombarda*”, p. 296;
- bombardiment*, s.n. „bombardament, bombardare asupra unui obiectiv”, p. 168, 180 (< germ. *Bombardement* < fr. *bombardement*, Frâncu, *E.G.-A.*; menționat și în DSB IV);
- bomben-șif*, s.n. „vas înarmat cu tunuri”, p. 300 (< germ. *Bombenschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- brigadă*, s.f. „corp de trupe alcătuit din două regimente din aceeași armă”, p. 179, 227; pl. *brigade*, p. 179 (< germ. *Brigade*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *brigadă*;

- brigadir*, s.m. „general, comandant de brigadă”, p. 227, 293 (1715) (< germ. *Brigadier* < fr. *brigadier*, Frâncu, *E.G.-A.*; < fr. *brigadier*, DÎLRLRV);
- buruntie*, s.f. „(:salva gvardie)”, „act de scutire de obligații fiscale militare” / **SH**, p. 176, 251 (etim. neprecizată, DSB IV; neconsemnat în alte dicționare);
- cadet*, s.m. „elev al unei școli militare”, p. 197 (< germ. *Kadett* < fr. *cadet*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *cadet*;
- caliber*, s.n. „diametru interior al țevii unei arme de foc, ~ul unui tun, ~ul unui revolver”, „canoane de tare *caliber*”, p. 135; alăturarea cu adjectivul *tare* arată că neologismul era recent intrat în limbă; în prezent lui *calibru* i se alătură adj. *mare* (< germ. *Kaliber* < fr. *caliber*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX, NODEX dau ca etimologie: fr. *calibre*), LM înregistrează forma *calibru*;
- câmpi, a se ~*, vb. „a se așeza în tabără” / **SH**, p. 286, 302 (< *câmp* + suf. *-i*, MDA);
- canon*, s.n. „tun”, p. 175, 177, 179; *canoane* (pl.), p. 179; vezi și *tun*, p. 137 (< germ. *Kanone*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- canoner*, s.m. „tunar”; pl. *canoneri*, p. 245, *canoneari*, p. „cu *canonearii* foc să vearse”, p. 239 (1715, cf. DLRLV) (< germ. *Kanonier*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- capelmaistor*, s.m. „capelmaistru”, p. 248; var. *capelmaisteru*, p. 264 (< germ. *Kapellmeister*, Frâncu, *E.G.-A.*; influențat de băn. *maistor* „maistru” < scr. *majstor*)
- căpeneag*, s.n. „(Banat, Transilvania) manta militară; manta de ploaie”, p. 241, Todoran; pl. *căpenegele*; (< tc. *kepenek*, mg. *köpenyeg*, MDA); termenul este consemnat și în graiurile din Muntenia, cu sensul de „lemnărie, schelet de lemn care susține acoperișul casei; cămașă țărănească” (Gl. Munt.)
- căpitan*, s.m. „ofițer cu grad inferior celui de maior”, p. 278, 279, 285; vezi și *hauptman* / **CDL**, „pedestraș la Măritul Regiment al Excelenții Sale sub comanda Domnului *Capetan* N. N.”, p. 54 (1563, cf. DÎLRLRV) (< lat. med. *capitan(e)us*, Frâncu, *E.G.-A.*; < it. *capitano*, < rus. *kapitän*, NODEX);
- capitulație*, s.f. „capitulare”, p. 180, 247, 303; var. *capitulațion*, p. 168 (< germ. *Kapitulation* < fr. *capitulation*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *capitulare*;
- capitului, a ~*, vb. „a capitula”, p. 178; p.s. *capituluiră*, p. 178, 315 (< germ. *kapitulieren*, cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- cârgelii*, s.m., pl. „(înv.) om viteaz; tâlhar într-o bandă”, p. 296. 297 (< tc. *kirçali*, DLR);

- cartaș*, s.n. „mitralii, cartușe”, pl. *cartașe, cartace*, p. 176, 178; vezi și *patroană* (< fr. *cartouche*, NODEX);
- caschetă*, s.f. „caschetă militară”, p. 245; var. fonetică *cașchete*, p. 246 (< germ. *Kaskett* < fr. *casquette*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- casernă*, s.f. „cazarmă; clădire sau ansamblu de clădiri și instalații în care sunt cazate unitățile militare”, p. 199, 257; var. *cazernă*, p. 260, *casarnă*, p. 173; pl. *caserne*, p. 175; (1736) (< germ. *Kaserne* < fr. *caserne*, Frâncu, *E.G.-A.*; în text nu apare forma *cazarmă* care ar presupune un etimon rusesc < rus. *kazarma*, NODEX), LM înregistrează forma *cazarmă*;
- catană*, s.f. „(reg.) persoană care își îndeplinește serviciul militar sau care face parte din armată; soldat; ostaș”, p. 192; *cătană*, p. 65 / **CDL**, „Scrisoare de rugăciune, prin carea tatăl cerea de la Generalul slobozenie fiului său din *cătane*”, p. 54 (< mg. *katona*, NODEX);
- cavalerie*, s.f. „(: călărima)”, p. 119, 177, 256 (1715) (< germ. *Kavallerie* < it. *cavalleria*, C. Frâncu remarcă faptul că în DLRM nu este menționată și etimologia germană a cuvântului, ci numai poloneză, rusească⁹);
- cazamată*, s.f. „întăritură, fort”, p. 260; *casamate, casemate*, s.f., p. 279 (< germ. *Kasematte* < fr. *casemate*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX: < fr. *casemate*, germ. *Kasematte*);
- chirasu*, s.n. „(: coifu)”, deși sensul din dicționar este altul: „(ist.) pieptar din plăci de metal, care se îmbrăca pentru a proteja pieptul și spatele luptătorului; platoșă”, p. 128 (< fr. *cuirasse*, NODEX); vezi și: *helm*, s.n. „coif”, p. 240; *clăbețele de fer*, p. 249; autorul explică un termen prin altul și invers, *coif* = *chiras*; *chiras* = *coif*, vezi și *chivără*;
- chivără*, s.f. „(înv.) acoperământ pentru cap în formă de chipiu înalt, purtat de ostașii anumitor unități militare”, p. 196 (< rus. *kiver*, NODEX);
- cohortă*, s.f. „(în armata romană) unitate de infanterie, egală cu a zecea parte dintr-o legiune”, p. 57 (< lat. *cohors, -tis*);
- coif*, s.n. „(: chirasu)”, „(înv.) acoperământ de metal pentru protecția capului în timpul luptei”, p. 126 (< lat. *cofea*, NODEX);
- colon, coloane*, s.n. (: în două taberi despărțită) „formație a trupelor dispuse în adâncime”, p. 178 (< fr. *colonne*, NODEX);
- colonel*, s.m. „grad de ofițer superior, între locotenent-colonel și general”; în compusul *viți-colonel*, p. 306 (1725) (< fr. *colonel*, NODEX); vezi și *polcovnic, oberster*;
- comandă*, s.f. „funcție de conducere militară; în textele studiate de noi are numai sens de autoritate militară superioară”, în compusul *obercomandă*, p. 80, 81; / **CDL**, „Dintre patru feciori, carii i-am avut,

⁹ C. Frâncu, *Elemente germane (austriece)* (I), p. 121.

- cel mai tânăr anume N. N. se află acum ca pedestraș la Măritul Regiment al Excelenții Sale sub *comanda* Domnului Capetan. N. N.”, p. 54 (< lat. med. *commanda*, -ae, Frâncu, *Neologisme juridico-administrative*, I, p. 314);
- comandant*, s.m. „conducător al unei unități militare”, p. 175 (1682) (< germ. *Kommandant* < lat. med. *commandant*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX dă ca etimon numai < fr. *commandant*);
- comandir*, s.m. „comandant”, p. 303, 306, 311; compuse: *laintnant-comandir*, p. 317, *comandir-gheneral*, p. 212 (< germ. *Kommandier*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX prezintă ca etimon numai rus. *komandir*; în DÎLRLRV este atestat numai *comandant* < lat. med. *commandans*, -tis) (1682) *comandirender*, s.m. „comandant” (< germ. *Kommandirender*, sintagma *Kommandirender General*, Frâncu, *E.G.-A.*), prezent în sintagma *comandirendergheneral*, s.m. „general comandant”, p. 182, 190, 203;
- comando*, s.n. „comandă, conducere”, p. 266; sintagma *cantons-comando*, p. 266 (< germ. *Kommando*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- comisariu*, s.m. „comandant militar”, p. 224, 227 (1715) (< germ. *Kommissar* < lat. med. *commisarius*, Frâncu, *E.G.-A.*); vezi și: *crigs-comisariu*;
- companie*, s.f. „subunitate militară” (1656) (< germ. *Kompanie*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- conscriptie*, s.f. „recrutare (condiționată), înrolare”/ **SH**, p. 197; *conscriptii* / **SH**, p. 203 (< germ. *Konscription* < lat. *conscriptio*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- cor*, s.n. „(: oaste)”, „corp de armată”, p. 135, 232 (< germ. *Chor*, DLR); var. *corp*, p. 249 (< germ. *Korps*, Frâncu, *E.G.-A.*); compuse: *aucsiliar-cor*, s.n. „corp de armată auxiliar”, p. 307; *rezerve-cor* „corp de rezervă”, p. 163;
- cordon*, s.n. „șir de posturi militare însărcinate cu paza graniței”, p. 197, 198 (< germ. *Kordon*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- corpral*, s.m. „caporal; grad militar imediat inferior celui de sergent”, p. 185; (< fr. *caporal*, DEX; NODEX; Stoica de Hațeg folosește forma *corpral*, pentru a-l apropia de rădăcina de origine germ. *cor*, care are și alți compuși: *aucsiliar-cor*, *rezerve-cor*), compus: *șanț-corpral*, p. 257;
- crig*, s.n. „război” (< germ. *Krieg*, Frâncu, *E.G.-A.*), folosit de Stoica de Hațeg numai în compuse;
- crigs-articule*, s.n. „scurt regulament ostășesc, militar” (< germ. *Krigsartikel*, Frâncu, *E.G.-A.*); *articulile*, p. 224;
- crigs-comisariu*, s.m. „ofițer de intendență, comisar de război”, glosar (vezi *comisariu*);

- crigs-patenta*, s.f. „(: manifestul)”, p. 232; (< germ. *Krieg* „război” + *patentă* < germ. *Patent* „(inv.) act prin care se consemna dreptul de exercitare a comerțului sau a unei profesii liberale”, DEX), vezi și *manifest*, p. 305;
- crigs-rat*, s.n. „consiliu de război”, p. 157 (< germ. *Krigsrat*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- crigssif*, *crigs-șife*, s.n. „vase de război”, p. 168, p. 300 (< germ. *Kriegschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- cuplă*, s.f. „(: cureaua sabii)”, p. 201 „centură, curea”, p. 200 (< germ. *Kupplung* „cuplare”, Frâncu, *E.G.-A.*), vezi și *port-epée*, LM înregistrează forma *centură*;
- cvarer*, s.n. „careu; trupă dispusă în formă de pătrat pentru a putea respinge atacul inamicului din patru părți”, glosar, var. *careăe* (< fr. *carré*, NODEX);
- cvartir*, s.n. „cartier general, încartiruire, tabără; locuință temporară a unui grup de oameni în trecere pe undeva; locul unde cineva își așează locuința”, p. 183, 146, pl. *cvartire*, p. 169, 197, 207, 286 (< germ. *Quartier*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX dă numai etimologia < rus. *kvartira*); în compusul: *vinter-cvartir*, s.n. „cantonament de iarnă”, p. 281; *haupt-cvartir*, s.n. „cartier general”, p. 233, 251, *hauptcvartir*, p. 163, 242, 250 (< germ. *Hauptquartier*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *cartier general*;
- defelirui*, *a ~*, vb. „a defila”, p. 163 (< germ. *defilieren* cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- defendirui*, *a ~*, vb. „a apăra”, p. 99 (< germ. *defendieren* + suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- defenzion*, s.f. „apărare”; (< germ. *Defenzion*, Frâncu, *E.G.-A.*), în compusul: *defenzions-divizion*, s.f. „divizie de apărare”, p. 230;
- degen*, s.n. „sabie, spadă”; *sabia* „(: degen)”, p. 246 (< germ. *Degen*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *spadă*;
- detajământ*, s.n. „grup de oameni conduși de un șef, care au scopuri comune și îndeplinesc o acțiune comună; grup de militari reuniți pentru a îndeplini o misiune specială”, p. 174; (< germ. *Detachment*, Frâncu, *E.G.-A.*, < fr. *détachement*, NODEX), varianta *detageament*, p. 164; *detajământ* „(: o bună trupă)”, p. 152; *detajămente* „(: trupe mici)”, p. 174;
- detona*, *a ~*, vb. „a detona, declanșa, a produce detonație”, p. 177; „ca forpostele împărăteștilor *să le detoane*”, p. 177 (< fr. *détoner*, DEX, NODEX);
- dezertari*, s.f. „dezertări; faptul de a dezerta”, p. 198 (< forma lungă a lui *dezerta* < fr. *désertar*, DEX);
- dezertor*, s.m. „militar care a dezertat”, p. 166 (< fr. *déserteur*, NODEX);

- discreție*, s.f. „capitulare fără condiții” / **SH**, p. 166, „ceru în *discreție* a să preda” / **SH**, p. 166 (1729-1730) (< germ. *Discretion* < lat. med. *discretio*, -onis, Frâncu, *E.G.-A.*)
- distiplin*, s.n. „disciplină, ordine”, p. 180, 181 (< germ. *Disziplin*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *disciplină*;
- divizion*, s.n. „divizie militară”, p. 237, 240, 246; compus: *defenzions-divizion*, s.f. „divizie de apărare”, p. 230; *divizionul* dragonilor”, p. 237 (< germ. *Division*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *divizie*;
- dolamă*, s.f. „(înv.) tunică, mantie; haină lungă, de obicei îmblănită, purtată în trecut de țărani” (I-am inclus la termeni militari deoarece din context reiese că *dulama* era obiect de vestimentație și pentru soldați), p. 208, 214 (< tc. *dolama*, DEX, NODEX);
- drabanți*, s.m. „mil. înv. (în Moldova și în Muntenia) corp de ostași pedestri, care primeau leafă”, p. 185 (< mg. *darabant*, NODEX);
- efecte*, s.n. „îmbrăcăminte, efecte militare”, 178 (< germ. *Effekten*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- execuție*, s.f. „aducere la îndeplinire a unei sentințe de condamnare la moarte”, p. 220 (< lat. *executio*, -onis, MDA, NODEX)
- exerțir*, s.n. „instrucție militară; instruire a militarilor în vederea însușirii artei militare”, glosar (< germ. *Exerzier*, DGR; în norma unică s-a impus forma *exercițiu* < fr. *exercice*, lat. *exercitium*, NODEX), LM înregistrează forma *exercițiu*;
- faer*, s.n. „foc (comandă militară)”, p. 190, 243 (< germ. *Feuer*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- feld*, s.n., „câmp deătălie (la Stoica de Hațeg)”, apare în text în numeroase compuse (< germ. *Feld*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- feld-artt*, s.m. „medic militar”, p. 234 (< germ. *Feld* „câmp deătălie” + *Arzt* „medic”, Frâncu, *E.G.-A.*, DGR);
- feld-canțelarie*, s.f. „cancelarie militară”, glosar (< germ. *Feld* „câmp deătălie” + *canțelarie* < it. *cancellaria*, DEX, NODEX; în germ. „cancelarie” se spune *Kanzelei*, DGR);
- feldcaplan*, s.m. „preot, diacon militar”, p. 61; *feld-capelan*, p. 225, 234, 242 (< germ. *Feld* „câmp deătălie” + *caplan* < germ. *Kaplan*, DGR; DEX, NODEX consemnează numai < it. *cappellano*);
- feldceri*, s.m. „infirmieri”, p. 263 (< germ. *Feldscherer*, NODEX);
- feld-dienst*, s.n. „serviciu de campanie”, p. 228 (< germ. *Felddienst*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- feld-lagher*, s.n. „tabără de campanie”, p. 233 (< germ. *Feldlager*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- feldmarșal* „mareșal”, p. 121, 129, 181, 202, 267; var. fonetică *feld-mareșal*, p. 232 (< germ. *Feldmarschall*, Frâncu, *E.G.-A.*);

- feld-pater*, s.m. „preot militar”, p. 227, 259 (< germ. *Feldpater*, Frâncu, *E.G.-A.*); vezi și *feld-caplan*, p. 225;
- feld-posta*, s.f. „poșta militară”, p. 281, 288 (< germ. *Feldpost*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- feldțaiig-maister*, s.m. „general de artilerie, mareșal”, p. 271; „general *feldțaiig-maister*”, p. 271;
- feldvebel*, s.m. „plutonier”, p. 213, 214 (< germ. *Feldwebel*, „idem”, DGR);
- fenric*, s.m. „stegar”, p. 178; *fenrihu*, p. 179, 187, 219; (< germ. *Fähnrich* „stegar, absolvent al primului an de școală militară; sublocotenent”, DGR) vezi și *bărăictar* (nu figurează în dicționare);
- festung*, s.n. „întăritură, fortăreață”, glosar (< germ. *Festung*, Frâncu, *E.G.-A.*); compuse: *festungs-comandant* „comandant de cetate”, p. 288 (< germ. *Festungskommandant* „idem”, DGR);
- festungs-verc*, pl. *festungs-verche*, s.n. „lucrări (sistem) de fortificații”, p. 159 (< germ. *Festungswerk*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- figher-adiutant*, s.m. „adjutant al suveranului”, p. 189 (< germ. *Führeradjutant*); *gheneral adiutant*, p. 60;
- flotă*, s.f. „totalitate a navelor fluviale, maritime sau aeriene de care dispune un stat”, p. 66 (< fr. *flotte*, NODEX, DEX);
- flotilă*, s.f. „flotilă”, p. 155, 157, 174; vezi și *armandie* (< germ. *Flottille*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX dă numai < fr. *flotile*);
- forpost*, s.n. „avanpost”, p. 177, 178; pl. *forpostele*, p. 236, 271; var. *forpostă*, s.f., p. 281, 259 (< germ. *Vorposten*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *avanpost*;
- forrat*, s.n. „provizie”, glosar (< germ. *Vorrat*, DGR);
- fort*, s.n. „construcție de fortificație în formă de poligon, care face parte dintr-un sistem de întărituri, destinată apărării unui centru important sau a unei linii strategice”, p. 176; „șurm tare asupra *fortului* vrând a da, înțărare”, p. 176 (< fr. *fort*, NODEX);
- fraivilig*, s.m. „voluntar”, pl. *fraivilighi* / **SH**, p. 157; vezi și *fraicor*; *fraivolonteari*, p. 154 (< germ. *Freiwillige*, Frâncu, *E.G.-A.*)
- furir*, s.m. „furier”, p. 198, 219, 264 (< germ. *Furier*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *furier*;
- furișit*, s.m. „ordonanță, furier”, p. 264 (< germ. *Furierschütz*); var. *furir*, p. 198;
- gaizeli*, s.m. „ostateci”, glosar (< germ. *Giesel* „ostatic”, DGR);
- garnizon*, s.n. „garnizoană”, p. 156, 174, 197, 267 (< germ. *Garnison*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ghemainer*, s.m., adj. „soldat simplu, fără grad, de rând”, p. 197, 246; „soldatul *ghemainer*”, p. 168 (< germ. *Gemeine*, Frâncu, *E.G.-A.*);

- ghemii*, s.m. „ostași turci mateloți”, glosar (nu figurează în dicționare, probabil derivat de la *ghimie* „ambarcațiune, vas” < tc. *gemi*, cf. TDRG, deși în acest dicționar corespondentul cuvântului în discuție are varianta *ghimigiu* < tc. *gemici*; forma *ghemii* din *Cronica Banatului* poate proveni din derivarea regresivă a lui *ghimigiu* sau prin derivare pe teren românesc de la *ghimie*);
- gheneral grenț-inspecter*, s.m. „inspector de graniță”, p. 304 (< germ. *Grenzinspektor*); var.: *grenț-inșpector*, p. 200, *inspectoru*, p. 200;
- gheneral*, s.m. „general”, p. 162; în majoritatea întrebunțărilor face parte dintr-un substantiv compus / CDL, „de înalt gen născute Domnule General”, p. 54 (1600) (< germ. *General* < lat. *generalis*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- gheneral-adiutantu*, s.m. „general aghiotant”, p.180, 60 (< germ. *Generaladiutant*);
- gheneralisim*, s.m. „corpul generalilor”, p. 167 (< germ. *Generalissimus*, < fr. *généralissime*, Frâncu, *E.G.-A.*, DGR);
- gheneralitet*, s.n. „corpul generalilor”, p. 279; s. colectiv „generalii”, p. 287 (< germ. *Generalität*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- gheneral-ștab*, s.m. „stat major”, p. 268 (< germ. *Generalstab*, DGR);
- glidă*, s.f. „șir, rând, front”, p. 179, 198, 201 (< germ. *Glied*, Frâncu, *E.G.-A.*); apare și în compusul *glider-bad* (< germ. *Gliderbad*);
- granată*, s.f. „grenadă”, p. 162 (1720-1740) (< germ. *Granate*, Frâncu, *E.G.-A.*, etimologia germană nu este menționată în DLRV, doar < fr. *grenade*), LM înregistrează forma *grenadă*;
- granatir*, s.m. „soldat înarmat cu grenade”, p. 162 (< germ. *Granadier*, *Granatier*, fr. *grenadier*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- grenț*, s.n. „graniță” (< germ. *Grenze*, Frâncu, *E.G.-A.*), în compusul *grenț-inspecter*, p. 200, 202, 203 (< germ. *Grenzinspektor*); var. *graniță*, s.f., p. 177, 230;
- grențer*, s.m. „grănicer”, p. 208; *grenț-inșpector*, p. 200 (< germ. *Grenzer*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *grănicer*;
- gujan*, s.n. „căciulă turcească; căciulă de samur cu fundul alb (pentru domnitori și beizadele) sau cu fundul roșu (pentru boieri); căciulă turcească”, p. 181 (< tc. *güğemîn*, DLR; nu figurează în DEX, NODEX, DLRLV);
- haiduci*, s.m. „(: militari)”, p. 206; *haiduci*, s.m. „(în trecut) ostași din infanteria maghiară; pedestraș angajat cu plată într-o armată străină”, p. 206. Această categorie de ostași sunt întâlniți în Țara Românească și Transilvania în secolele al XVI-XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, mai ales la frontierele Partiumului cu Imperiul Habsburgic

- și pașalâcul de la Buda (1686)¹⁰ (< sb., bulg. *hajduk*, mg. *hajdu*, NODEX);
- halb*, interj., „jumătate”, numai în comenzile militare *halb-lings*, [la stânga!] „întoarcere jumătate la stânga”, p. 240 (< germ. *halblinks*, *links* „stânga”, Frâncu, *E.G.-A.*); *halb-recț-marș*, [la dreapta!] „jumătate la dreapta”, p. 225 (< germ. *halbrechts*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- halt*, interj. „stai!, oprește!”, p. 227, 269 (< germ. *halt!*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- halt*, s.n. „popas”, p. 142, 225; „*halt* făcură”, p. 142 (< germ. *halt*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *haltă*;
- haradie*, s.f. „paradă”, p. 200 (nu figurează în dicționare), LM înregistrează forma *paradă (militară)*;
- harambașă*, s.m. „căpetenie de hoți sau de haiduci”, p. 177; variantele: *harambaș*, *hărămbaș*, Todoran (< tc. *haram-basi*, DEX; < scr. *(h)arambaša*, DSB, II, *apud* Gămulescu, E. S. 139);
- haubiță*, s.f. „obuze”, p. 278, *haubițe*, p. 297 (< germ. *Haubitze*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- haupt*, s.m. „șef, căpetenie”, apare în compusele: *haupt-cvartir*, *haupt-festung*, *hauptman* (< germ. *Haupt*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- haupt-cvartir*, s.n. „cartier general”, p. 233, 251, *hauptcvartir*, p. 163, 242, 250 (< germ. *Hauptquartier*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- haupt-festung*, s.n. „fortăreață principală”, p. 165 (< germ. *Hauptfestung*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- hauptman*, s.m. „căpitan”, „Pre Știucă îndată *hauptman*, iară pre Trocan lăitnant îl avanziruiră”, p. 278 (< germ. *Hauptmann*, Frâncu, *E.G.-A.*); vezi și *căpitan* (mai frecvent utilizat);
- hauz-arest*, s.n. „consemnare”, p. 237 (< germ. *Hausarrest*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- helm*, s.n. „coif”, p. 129, 240; vezi și *chirasu*, *coif* (< germ. *Helm*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- hof-comision*, s.n. „comisie aulică”, p. 184, 203;
- hofcrigs-comisar*, s.n. „comisar aulic de război”, glosar (< *Hofkriegskomissar*);
- hofcrigs-rat*, s.n. „consiliu aulic de război”, glosar (< germ. *Hofkriegsrat* „consiliu de război aulic (în Austria)”, DGR);
- hornverc*, s.n. „fortificație exterioară”, glosar (< germ. *Hornwerk*);
- husar*, s.m. „(în armata țaristă, în armatele unor state) ostaș dintr-un corp de cavalerie”, p. 168, 239; vezi și *răitar* (< mg. *huszár*, NODEX);
- ianiciari*, s.m. „(ist.) ostaș care făcea parte din corpul de elită al infanteriei turcești”, p. 180 (< tc. *yeniçeri*, NODEX);

¹⁰ *Istoria militară a poporului român*, vol. III, p. 346.

- ibraiter*, s.m. „?”, „... 6 plăiași armați, cu șild în chivără, carii pre rând, câte doi, cu un *ibraiter*, sus în plai patrolesc”, p. 196 (nu figurează în dicționare, MDA atestă s. *ibra* „acord scris” < *ibra*; mai degrabă, cf. *Reiter*);
- imbrohor*, s.m. „comis, trimis al sultanului în Țările Române, cu înalte misiuni politice”, glosar; în compusul: *aga imbrohor*, p. 302 (vezi și *agă*) (< tc. *imbrohor*, DEX);
- indult*, s.n. „permisiune; (azi) termen defînind îngăduința care se acordă unei nave de comerț aparținând unui stat beligerant, aflată la începutul ostilităților într-un port inamic sau în apele teritoriale ale acestuia, pentru a le părăsi” conf. LM, p. 162 (< germ. *Indult* „indulgență, toleranță; (mil.) indult, toleranța plecării din posturi a vaselor inamice după încetarea războiului”; < fr. *indult*, lat. *indultum*, DEX), LM înregistrează această formă;
- infanterie*, s.f. „partea a armatei care duce lupta pe jos”, p. 174 (1715) (< germ. *Infanterie* < fr. *infanterie*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- instrucție*, s.f. „instruire”; „*instrucția* de oaste căpătând”, p. 230 (< germ. *Instruktion* < lat. med. *instructio*, *-onis*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- înțapa*, a ~, vb. „a trage în țeapă (nuanță netrecută în DEX)”, 261; „Ci aceea nu cutează a meârge, că-i *înțapă*”, p. 261 (< pref. *în* + *țeapă*, DEX, NODEX);
- invalid*, s.m. „invalid”, 199, pl. *invalidi*, p. 197 (< germ. *Invalide* < lat. med. *invalidus*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- invaliden-hauz*, s.n. „cămin de invalizi”, p. 207 (< germ. *Invalidenhaus*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- lagher*, s.n. „tabără militară”, p.177, 68, 274; pl. *lagherile*, p. 275; vezi și *feld-lagher*, p. 233 / **CDL**, „Scrisóre de Prietenie iarăș la acelu în *lagher*”, p. 147 (< germ. *Lager*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *lagăr* (*militar*); *tabără militară*;
- laibvahe*, s.m. „(: pázitorii lui)”, „gardă personală”, p. 163 (< germ. *Leibwache*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- laitnant*, s.m. „locotenent”, p. 180; vezi și *porucic* (1715) (< germ. *Laitnant* < fr. *lieutenant*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *locotenent*;
- lauf-faer*, s.n. „tir neîntrerupt”, p. 267, 276 (< germ. *Lauffeuer*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- leghion*, s.n. „legiune”, p. 57, 59; „iligonele, adecă *leghionele*, reghimentele”, p. 59 (< germ. *Legion* < lat. med. *legio*, *-onis*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- liberlirui*, a ~, vb. „(: slovozi)” „a elibera”, p. 88 (< germ. *liberieren*, cu suf. *-ui* și *l* provenit din *r*, Frâncu, *E.G.-A.*);

- linien-şifs*, s.n. „vase de linie”, p. 300 (< germ. *Linienschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*);
 LM înregistrează forma *baricadă*;
- lozung*, s.n. „parolă, cuvânt de ordine”, p. 226 (< germ. *Losung* „parolă”),
 LM înregistrează forma *parolă*;
- luft-pihsen*, s.f. „flintă”, p. 242; var. *luft-bihse*, *luftbicse*, p. 270 (nu figurează în dicționare; < germ. *Luptbiese?*, *Luftbückse?*, *Luftbicse?*);
- maior*, s.m. „ofițer superior, mai mare în grad decât căpitanul și inferior locotenent-colonelului”, p. 61, 197; derivat rom. *maioriță* „soția maiorului”, p. 292; vezi și *ofițir*, s.m., p. 61 (1715) (< germ. *Major* < lat. *maior*, *-oris*, NODEX, Frâncu, *E.G.-A.*; < rus. *maior*, NODEX);
- mamaliughi*, s.m. „mameluci; soldat de cavalerie din corpul de gardă al sultanilor egipteni; soldat din escadronul gărzii imperiale franceze”, p. 299 (< fr. *mamelouk*, DEX, NODEX);
- manaf*, *-i*, s.m., „(înv.) cârjaliu; ostaș otoman”, p. 239 (< de la numele unui rebel turc *Manah [Ibraim]*; < cf. bg. *manaf*, DLR; nu figurează în DEX, NODEX, DLRLV);
- mandel*, s.n. „grupă, formațiune”, p. 197; (< germ. *Mandel* „măsură de numărât 15-16 BUCĂȚI);
- marș*, interj. „pleacă!” p. 224, 259 (< germ. *march!*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- marș*, s.n. „mers, marș”, p. 224, 225, 245 (< germ. *March*, Frâncu, *E.G.-A.*);
 compuse: *aus-marș*, s.n. „pornire de marș”, p. 225 (< germ. *Ausmarch*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- marșal*, s.m. „(: arhistratig)”, „mareșal”, p. 68, 126; compus: *feldmarșal*, p. 154; vezi și *feldțaiig-maister*, p. 271 (< germ. *Marschall*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- marșelui*, *a ~*, vb. „a mărșălui”, p. 177; var. *mărșui*, *a ~*, p. 298, *marșui*, *~*, p. 298, *marșirui*, *a ~*, p. 237, *marjelui*, *a ~*; vezi și *mergălui*, p. 177 (< germ. *Marschieren* cu suf. *-ui*, *-lui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- masacri*, *a ~*, „a masacra”, p. 105, 115, 245 (< germ. *massakrieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- matrozi*, s.m. „persoană care face parte din echipajul unei nave maritime; marinar; matelot”, p. 300 (< germ. *Matrose*, rus. *matros*, NODEX);
- meidan*, s.n. „câmp de luptă (DEX nu cuprinde sensul acesta); teren deschis, teren viran situat în interiorul sau la marginea unei localități”, glosar (< tc. *meydan*, *maydan*, NODEX, DEX);
- meldui*, *a se ~*, vb. „a ieși la raport, a raporta”, p. 223, Todoran; var. *meltui*, p. 223 (< germ. *melden*, MDA);
- mergălui*, *a ~*, vb. „a merge; mărșălui”, p. 177; vezi și *a marșelui* (< *merge* (< lat. *mergere*) + suf. *-ălui*, prin contaminare de la *marșelui*);

- merzere*, s.n. „mortiere; tun de calibru mare, cu țeavă scurtă, cu traiectoria foarte curbata, folosit pentru a atinge ținta din spatele unui obstacol”, glosar (< germ. *Mörser* „idem”, DRG);
- militări*, a ~, vb. „a militariza”, p. 60, „veni de-a *militări*”, p. 60; „Apoi de-a *militări* Panciova, Clisura, Halmăju și Timișu, umblai cu el”, p. 60; „Caransebeșu *să militări*”, p. 219 (< derivare regresivă de la *militărie*);
- militari*, s.m. „(: haiduci)”, p. 206 (< germ. *Militär*, DEX, NODEX; etimologie multiplă: fr. *militaire*, lat. *militaris*);
- montirui*, a ~ vb. „a echipa, a face uniforme militare”, p. 254, *mondirui*, p. 200; vezi și *uniformirui*, a se ~ vb. „a îmbrăca uniforma”, p. 250 (< germ. *montieren*, Frâncu, E.G.-A.);
- montur*, s.n. „echipament, uniformă militară”, p. 197; var. *mondur*, p. 197, *mondure*, p. 231 (< germ. *Montur*, Frâncu, E.G.-A.);
- muniție*, s.f. „muniție”, p. 158, 162; var. *munițion*, s.n., p. 174 (< germ. *Munition*, Frâncu, E.G.-A.);
- mușcătări*, s.m. „infanterist, mușchetari”, p. 175; variantele: *mușchetir*, p. 245, *mușcătir*, p. 275 (< germ. *Musketier*, Frâncu, E.G.-A.);
- mușchetă*, s.f. „flintă, muschetă”, p. 162, 243 (< germ. *Muskete*, Frâncu, E.G.-A.);
- muștrung*, s.n. „trecere în revistă a unei unități militare”; var. *muștră*, s.f., glosar; „Acum Papila cu comisarii revizia-mustrungu făcură și toată trupa...”, p. 233 (< germ. *Musterung*, Frâncu, E.G.-A.);
- nefiri*, s.m. „ostași creștini în oastea turcească”, p. 268 (variantele lui *nefer* < tc. *nefer*);
- oaste*, s.f. „armată”, p. 176; „Pașii nu-i da a sta la magazine, ci cu *oastea* sa la Mehadia venind”, p. 176; vezi și *cor*, *ordie* (< lat. *hostis*, ~em, NODEX);
- ober*, adj. „superior, de sus”; apare în compuse ce denumesc grade militare sau funcții din administrație; precede chiar și cuvinte de origine turcă (*oberarambașă*, p. 269); sau slavă (*obercneaz*, p. 170, 205, 297) (< germ. *ober*, Frâncu, E.G.-A.);
- obercapetan*, s.m. „căpitan de grad superior”, p. 191; var. *obercapitan*, 199, 315 (< germ. *ober* + lat. med. *capitan(e)us*);
- obercomandă*, s.f. „comanda supremă”, p. 80, 181 (< germ. *ober*, Frâncu, E.G.-A. + *comandă* < fr. *commande*, DEX);
- obercomandant*, s.m. „comandant suprem”, p. 80 (< germ. *ober* + *Kommandant*, Frâncu, E.G.-A.);
- oberlaintnant*, s.m. „locotenent major”, p. 219; var. *obârlaintnant*, p. 235;
- oberofițir*, s.m. „ofițer major”, p. 61, 197; vzi *ofițir*;
- oberster*, *oberst*, s.m. „(: polcovnic)”, p. 303, „colonel”, p. 60, 175, 241; var. *obârșteru*, p. 206; vezi și *polcovnic*, s.m. „(: oberșter)”, „ofițer cu

- grad corespunzător colonelului; militar care comandă un *polc*”, p. 303 (< germ. *Oberst*, DGR);
- ocupiruit*, part. cu valoare de adj., „ocupat”, p. 272 (< germ. *okkupiert*, part. vb. *okkupieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ofenziv*, adj. „care participă la ofensivă”, p. 141; antonimul *defenziv*, p. 141 (< germ. *offensiv*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ofițir*, s.m. „ofițer, denumire generică pentru gradele militare superioare”, p. 157, 184, 203; compuse: *oberofițir* „ofițer major”, p. 61, 197, *ștab-ofițiri* „ofițeri de stat major”, p. 178, *unterofițir* „subofițer”, p. 197, *bauofițir*, p. 203 / **CDL**, „La ofițirii stabului”, p. 237 (1695) (< germ. *Offizier*, lat. med. *officiarius*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *ofițer*;
- operațion*, s.n. „operațiune militară”, p. 153; var. *operație*, s.f., p. 153 (< germ. *Operation*, Frâncu, *E.G.-A.*; NODEX), LM înregistrează forma *operație*;
- orden*, s.n. „decorație”, p. 304; var.: *ordre*, p. 254, *ordr*, p. 253 (< germ. *Orden*, fr. *ordre*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *ordin*;
- ordie*, s.f. oaste turcească, hoardă”, glosar (< sb., bg. *ordija*, DEX, NODEX);
- ostaș*, s.m. „persoană care servește în armată, care face serviciul militar” / **CDL**, „Cu aplecăciune plină de venerație mă rog de Excelența Sa, să se îndure a scóte pe numitul meu fiu dintre numărul *ostașilor*”, p. 55 (*oaste* + suf. *-aș*, MDA)
- palancă*, s.f. „întăritură militară din trunchiuri de copac sau pari groși bătuți în pământ; astăzi, adăpost pentru oi”, p. 219, Todoran; pl. *palanche*, p. 230 (< mg. *palánk*, NODEX, DEX, etimologie multiplă: pol. *palanka*);
- pălăsași*, s.m. „pari bătuți în pământ la fortificații, palisadă”, p. 230;
- pandur*, s.m. „(în sec. XVIII-XIX în Țara Românească) ostaș făcând parte dintr-un corp de oaste neregulată; (pop.) țăran răzvrătit care se retrăgea în păduri și lupta împotriva asupritorilor, făcând dreptate celor săraci; haiduc”, p. 285 (< sb. *pandur*, mg. *pandúr*, NODEX);
- panțir*, s.n. „în text are doar sensul de *platoșă*, necuprins în DEX”; „(înv.) soldat călare dintr-o unitate militară, însărcinat cu paza frontierei și cu transmiterea știrilor oficiale”, p. 181, 297; pl. *panțire*, p. 181 (< sb. *pancir*, NODEX, DEX, pol. *pancerz*);
- patroli*, a ~, vb. „a patrula, a merge în patrulă”, p. 202, 253 (< germ. *patrouillieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- patron*, *patroană*, s.f. „cartuș, glonț, tub metalic sau de carton care conține o capsă, material exploziv, proiectil sau alică, folosit la armele de foc portative; bucată cilindrică de exploziv folosită în mine la dislocarea straturilor”, p. 177; pl. *patroane*, p. 177, 162; vezi și *cartace*, p. 176

- (< germ. *Patrone*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; DILR nu prezintă acest sens și această etimologie a cuvântului; DLRLV, LM nu înregistrează acest cuvânt);
- patrulă*, s.f. „strajă, rond; grup de militari care circulă pe un traseu având misiunea de supraveghere sau de recunoaștere”, p. 176, 180, 202; „... că *patrurile* de pe dealuri bombe, cartace îi împroșca și-i omora, ... mulți periră”, p. 176 (< germ. *Patrulle*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX, LM);
- pichet*, s.n. „subunitate militară care asigură securitatea trupelor în marș; subdiviziune de grăniceri însărcinată cu paza unui sector de frontieră” (< germ. *Pikett*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; pe lângă etimonul german, NODEX mai dă < fr. *piquet*, rus. *Piket*);
- pistol*, s.n. „armă de foc mică, din care se împușcă la distanțe mici, cu o singură mână”, p. 254, var. *piștol*, p. 257 (1715) (< germ. *Pistole*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; < ngr. *pistóli*, germ. *Pistol*, NODEX);
- pivă*, s.f. „(înv. și reg.) mortar mic, primitiv, săcăluș”, p. 226 (< lat. **pilla*, DEX);
- plăiași*, s.m. „(ist.) persoană care locuia la granițele de munte ale țării, însărcinată cu paza acestora în schimbul unor privilegii”, p. 196 (< *plai* + suf. *-aș*, NODEX);
- plochirui*, *a* ~, vb. „(: încungiură)”, p. 277; „Cladova *plochiruiră*”, p. 277; vezi *blocadă*;
- plumbi*, s.m. „proiectile mici de metal la armele manuale de foc; gloanțe”, p. 278; „3 *plumbi* îl pătrunsă”, p. 278 (< lat. *plumbum*, NODEX);
- pocălui*, *a* ~, vb. „a pocni cu pușca”, glosar, Todoran (< interj. *poc* + suf. *-ălui*);
- polc*, s.n. „regiment; (NODEX îl localizează în Moldova medievală) subdiviziune militară, corespunzătoare regimentului, în care se grupau oștenii țării în timp de război”; pl. *polcoane*, p. 174 (< rus. *polk*, NODEX);
- polcovnic*, s.m. „(: *oberșter*)”, „ofițer cu grad corespunzător colonelului; militar care comandă un *polc*”, p. 303; grad în armata rusă explicat prin termen din germană (< rus., ucr. *polkovnik*, NODEX);
- pondoner*, s.m. „pontonier; militar dintr-o unitate specializată în construirea pontoanelor; persoană care lucrează la un ponton”, p. 183 (< germ. *Pontonier*, Frâncu, *E.G.-A.*; NODEX dă numai etimonul francez: < fr. *pontonier*), LM înregistrează forma *pontonier*;
- porten-știfle*, s.f. pl. „cizme cu carâmb înalt și șireturi”, p. 250 (< germ. *Portenstiefel*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- port-epee*, s.n. „curea de sabie”, p. 278; vezi și *cuplă* (< germ. *Portepeee*, Frâncu, *E.G.-A.*);

- porucic*, s.m. „locotent”, glosar; vezi și *laitnant*; compus: *căzăci porucic*, s.m. „locotenent de cazaci”, p. 303 (< rus. *porucik*, DEX);
- poteri*, s.f. „(în epoca medievală) grup de oameni înarmați (în special arnăuți), având ca sarcină paza stăpânirii și a orânduielilor ei”, p. 227 (< sb., bg. *potera*, NODEX);
- poziție*, s.f. „(mil.) loc pe care sunt situate trupele pe front”, p. 243; „fiind *poziția* noastră bună...”, p. 243; „bune *poziții*, bine *postiruiți*”, p. 284 (< fr. *position*, lat. *positio*, ~*onis*, NODEX);
- prau*, s.n. „praf de pușcă”, p. 176; vezi și *pulfer*; *prau-pulver*, p. 136 (< sl. *prahŭ*, NODEX);
- prăuărie*, s.f. „pulberărie, depozit de praf de pușcă”, p. 287; vezi și *pulfermagazina* (< *prau*, suf. -*ărie*);
- profont*, *comis* ~, s.n. „pâine de calitate inferioară care se prepara în trecut pentru militarii din fostul Imperiu Austro-Ungar; pâine militară”, p. 215; pl. *profonturi* p. 233 (< mg. *prófont*, DLR; nu figurează în DEX, NODEX);
- profuntari*, s.m. „brutar (în armată)”, glosar (< *profont* + suf. -*ari*; nu figurează în dicționare);
- proviant*, s.n., defectiv de pl. „provizii, merinde”, p. 157, 158, 162, 181, 240; var. *profiant*, p. 180 (< germ. *Proviant*, Frâncu, *E.G.-A.*, TDRG nu menționează decât etimologie poloneză, rusească și ucraineană);
- provizion*, s.n. „provizie”, p. 166 (< germ. *Provision*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- pulfer*, s.n. „praf, pulbere (de pușcă)”, p. 110, 136; vezi și *prau*; *prau-pulver*, p. 136 (< germ. *Pulver*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *pulbere*;
- pulfermagazina*, s.f. „pulberărie; depozit de muniție”, p. 178; vezi și *prăuărie*; *magazina de prau*, p. 137;
- pușcălui*, *a* ~, vb. „a trage cu pușcă”, p. 56, Todoran; *pușcăia*, *a* ~, p. 309; *pușcări*, *a* ~, Todoran; vezi și *pocălui*, *a* ~ (< *pușc* + suf. -*ălui*);
- rait*, s.m. „călăreț”, p. 154; pl. *raiți*, p. 154; termen nementionat în dicționare (< germ. *Reit[er]*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- răitar*, s.m. „călăreț, cavalerist”, p. 175, 181, 202; var.: *răitariu*, p. 240; vezi și *husar*, p. 168 (< germ. *Reiter*, Frâncu, *E.G.-A.*; MDA);
- răzmiriță*, s.f. „aici, război”, glosar (< bg., scr. *razmirica*, DEX, NODEX);
- rebelie*, s.f. „răscoală”, p. 219 (*rebeliune* < fr. *rébellion*, germ. *Rebellion*, DEX, NODEX);
- redut*, s.n. „redută; fortificație mică, de formă poligonală, înconjurată de șanțuri și folosită pentru apărarea circulară”, p. 281; schimbare de gen, față de prezent (< germ. *Redoute*, fr. *redoute*, rus. *redut*, DEX, NODEX);
- regiment*, s.n. „regiment; subdiviziune militară din cadrul unei divizii constând din mai multe batalioane sau escadrile; unitate militară”, p.

- 59, 61, 227; în compusul: *regiment-artt*, s.m. „medicul regimentului”, p. 263 / **CDL**, „pedestraș la Măritul *Regiment*”, p. 54 (1699) (< germ. *Regiment*, Frâncu, *E.G.-A.*; NODEX dă în plus și fr. *régiment*);
- retiradă*, s.f. „retragere”, p. 245, 269 (< germ. *Retirade*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- retirt!*, adv. „(comandă militară) retragerea!”, p. 238 (< germ. *retiert* (comandă militară), Frâncu, *E.G.-A.*);
- retirui*, a se ~, vb. „a se retrage”, p. 249, 239, 316; p.s. *se retiruiră*, p. 174 (< germ. *Retieren*, cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- rezerve-cor*, s.n. „corp de rezervă” p. 163 (< germ. *Reservekorps*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ritmaister*, s.m. „căpitan de cavalerie”, p. 200, 208, 276 (< germ. *Rittmeister*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ruf*, s.n. „strigăt, chemare, declarație”, „îi spusă cum să-l tâlmăcească, în scurt și tamburului cum va bate *rufu...*”, p. 232, „Și la comanda *ruf* tamburii începură”, p. 232 (< germ. *Ruf* „idem”, DGR; sens nementionat în MDA);
- sabie*, s.f. „armă albă constând dintr-o lamă lungă de oțel, ascuțită la vârf și pe una dintre laturi, și dintr-o gardă și un mâner”, p. 239, 247 (< bg. *sablja*, DEX, NODEX);
- șanț*, s.n. „fortificație de pământ”, p. 171, pl. *șanțe*, p. 271, pl. *șanțuri*, p. 171 (< germ. *Schanze*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; NODEX mai dă și etimologia mg. *sánc*);
- șanț-corporal*, s.m. „caporal la lucrările de fortificații”, p. 257 (< germ. *Schanz + Korpral* „caporal, căprar”);
- șanțe-vercuri*, s.n. „tranșee”, p. 126 (< germ. *Schanzwerk*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- șănțui*, a ~, vb. „a intra în tranșee”, p. 159 (< germ. *schanzen*, cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- sărdar*, s.m. „comandant militar otoman; dregător domnesc care avea funcția de comandant de oaste, mai ales de călărime”, glosar (< tc. *serdar*, MDA);
- șarfșiți*, s.m. „tiraliori, trăgător de elită”, p. 228, 230; var. *sarșiții*, p. 232 (< germ. *Scharfschütze*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- șargeă*, s.f. „grad în armată”, glosar; pl. *șargele*, p. 206; (variantă a lui *șarjă*, s.f. „funcție, grad militar”, < fr. *charge*, DLR);
- seiman*, s.m. „creștin în oastea turcească”; „(în țările românești sec. XVII-XVIII) ostaș mercenar pedestru care își făcea serviciul în garda de pază de la curtea domnitorului”, p. 176; pl. *săimeni* „(: volonteri)”; „*seimani*, volonteări cu simbrie”, p. 176; „*săimani*, cătane cu simbrie”, p. 181 var. *sărimeni*, p. 176 (< tc. *seğmen*, DLRLV, *seymen*, NODEX);

- serascher*, s.m. „(în Imperiul Otoman) comandant al armatei și ministru de război; (aici) mare comandant de oaste”, glosar; var. *seraschir*, p. 236; în NODEX forma este *seraschier* (< tc. *serasker*, NODEX);
- șif*, s.n. „corabie, navă militară” (< germ. *Schiff*, Frâncu, *E.G.-A.*), apare doar în compuse: *crigșșifs* „nave de război”, p. 300 (< germ. *Kriegsschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*), *bombenșșifs* „nave cu bombe”, p. 300 (< germ. *Bombenschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*), *linienșșifs* „nave de linie”, p. 300 (< germ. *Linien Schiff*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *navă militară*;
- șild*, s.n. „scut, pavăză”, p. 196 (< germ. *Schild*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *scut*;
- șișană*, s.f. „pușcă ghintuită”, p. 221, 244 (deriv. de la *șiș* + suf. *-ană*; nu figurează în DEX, NODEX; *șiș* „pumnal, hanger” < tc. *șiș*, NODEX);
- șițar*, s.m. „infanterist, vânător”, p. 43, 233, 256, 258 (< germ. *Schütze*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- șlahtordnung*, s.n. „ordin de bătaie”, p. 163 (< germ. *Schlachtordnung*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- șlos*, s.n. „(: cetățal)”, „cetățuie”, p. 287; vezi și *castel* (< germ. *Schloß*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- sold*, s.n. „(: simbrie)”, „soldă”, p. 178 (< germ. *Sold*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- soldat*, s.m. „persoană care face stagiul militar sau face parte din cadrul armatei; ostaș; militar; combatant”, p. 168, 178 (< germ. *Soldat*, NODEX, se mai consemnează și etimologiile: fr. *soldat*, it. *soldato*);
- spahii*, s.m. „soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocrației militare”, p. 176 (< tc. *sipahi*, DEX);
- spaniș*, adj. „spaniol”; în compusele: *spanișe-raiter*, *spanișer-vand* (< germ. *spanish*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- spanișeraiter*, s.n. „obiecte de obstacol în calea dușmanului”, p. 242 (< germ. *spanischer Reiter*);
- spanișer-vand*, s.n. „paravan”, p. 58, 287 (< germ. *spanischer Wand* „idem”);
- spion*, s.f. „persoană care face spionaj”; „Rumânii *spioni* aduseră *scrisori* de la Știucă”, p. 271 (< germ. *Spion*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; NODEX mai dă < it. *spione*, fr. *espion*);
- stab*, s.m. „organ de conducere a forțelor armate; stat-major” / **CDL**, „La ofițirii *stabului*”, p. 237 (< germ. *Stab*, NODEX);
- ștab*, s.m. „stat major”, p. 200, 203, 204, 206, 226, 283; var. *ștaabu*, p. 203; compuse: *ștab-ofițiri* s.m. „ofițeri de stat major”, p. 178, 231, 270, *general-staab*, p. 230 (< germ. *Stab*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *stat major*;
- stăgari*, s.m. „(: fenricu)”, p. 179 (< băn. *stag* „steag” + suf. *-ar[i]*);

- standart*, s.n. „(: steaguri)”, „stindard, steag”, p.163, pl. *standarte*, p. 179 (< germ. *Standarte*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- steag*, s.n. „stindard; (în Moldova medievală) mică unitate militară, având drapel propriu”, p. 162 (< sl. *stěgŭ*, NODEX);
- știfl-cneht*, s.m. „trăgător de cizme; ordonanță” / **SH**, p. 238; *știfl* apare și în *porten-știfle*, s.f. pl. „cizme cu carâmb înalt și șireturi” / **SH**, p. 250 (< germ. *Stieflknecht*, Frâncu, *E.G.-A.*)
- știl-ștand*, s.n. „suspendare a ostilităților”, p. 276; var. *știlștand*, p. 299; vezi și compusul: *vafen-știlștant*, s.n. „armistițiu”, p. 150, 300 (< germ. *Waffenstillstand*, Frâncu, *E.G.-A.*); LM înregistrează forma *armistițiu*; *încetarea ostilităților*;
- ștraf*, s.n. „(aici) pedeapsă; (inv.) amendă”, glosar (< germ. *Strafe*, DEX);
- strajmeșter*, s.m. „plutonier; (în armata austro-ungară) sergent-major de cavalerie sau de artilerie”, p. 60, 61, 219, 250 (< mg. *strászemester*, MDA);
- șturm*, s.n. „(: năvală)”, p. 117; „asalt, atac”, p. 175, 176, 246; var. *sturm*, p. 165, 176 (< germ. *Sturm*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *atac*;
- subașă, -e*, s.m. „primar rural turc, polițai; agent de poliție numit de turci în țările române”, p.176, 180, Todoran (< tc. *subași*, DLRLV; nu figurează în DEX, NODEX);
- sucțesioncrig*, s.n. „războiul de succesiune”, p. 161 (< germ. *Sukzessionskrieg*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- șvadron*, s.n. „escadron”, p. 232, 249; *svadroanele*, p. 249 (at. 1715) (< germ. *Schwadron*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- țaiğ-haus*, s.n. „arsenal”, glosar (< germ. *Zeighaus*);
- tain*, s.n. „(: pită profont)”; rație alimentară dată cuiva pentru un anumit timp în schimbul unor servicii prestate; parte care revine cuiva la împărțirea sau distribuirea unui bun comun”, p. 236; vezi *profont* (< tc. *tayin*, NODEX);
- țârcui*, a ~, vb. „a încercui”, p. 297; „iară cu mare trupă și artilerie Diiu de doă părți îl țârcuiră”, p. 297; vezi și *înțârcui* (< *țarc* + suf. *-ui*), LM înregistrează forma *încercui*;
- topgiu, topgii*, s.m. „țunăr, artilerist”, p. 180; în DEX e trecut *topciu* (< tc. *topçu*, DEX);
- trangeie*, s.f. „trânșeu”, p. 297, „cu șanțale *trangeii* bine să apropiasă”, p. 297, pl. *trangee*, p. 297; vezi și *șanț-verc* (< fr. *tranchée*, NODEX), LM – forma *trânșee*;
- trupă*, s.f. „grup regulat și organizat de soldați dintr-o unitate militară; totalitate de soldați care formează o subdiviziune militară”, p. 174; „infanterie, *trupă*, artilerie”, p. 174 (< fr. *troupe*, NODEX);

- țug*, s.n. „(înv. Banat) pluton, coloană, convoi; marș, expediție”, p. 132, 239, 243, 273 (< germ. *Zug*, Frâncu, *E.G.-A.*, MDA);
- tun*, s.n. „armă de artilerie care aruncă proiectile grele la mare distanță”, p. 58, 137, 296 (< lat. *tonus*, DEX);
- tunii*, *a ~*, vb. „a trage cu tunul”, p. 277 (< deriv. din *tun* + suf. *-ui*, nu figurează în DEX, NODEX);
- țvibah*, s.n. „pesmeți”, p. 164, 260, 269, 271 (< germ. *Zwieback*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- ucaz*, s.n. „(: poruncă)”, „(înv.) hotărâre adoptată de organul suprem al puterii de stat; decret; ordin; (fig.) hotărâre care nu admite nicio contradicere”, p. 308 (< rus. *ukaz*, fr. *oukase*, *ukase*, NODEX);
- uniformă*, *-e*, s.f. „îmbrăcăminte reglementară care prezintă aceeași formă după croială, model, pânză și culoare, obligatorie pentru anumite categorii de profesioni, ~ militară”, p. 250; „De unde viind iar aicea la Băi, cu alte *uniforme*, alte *ordine*, zisă că-i *maior*; și poate fi fost *gheneral*”; vezi și *mondur* (< germ. *Uniform*, < fr. *uniforme*, NODEX);
- uniformirui*, *a se ~* vb. „a îmbrăca uniformă”, p. 250 (< germ. *uniformieren* „idem”, cu suf. *-ui*, DGR);
- unter*, prep., adv. „sub”, apare doar în compuse: *unterlaintnant*, *unterofițir*, p. 197, 165, 309, *unter-minit* „minat pe dedesupt”, p. 176 (< germ. *unter*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- unterlaintnant*, s.m. „sublocotenent”, glosar (< germ. *unter* + *Leutnant*);
- unterminit*, vb. part. „minat pe dedesupt”, p. 176; *unter-minită*, p. 176 (part. de la *untermini* < germ. *unterminieren* „a submina, (mil.) „a mina”);
- unterofițir*, s.m. „subofițer”, p. 197 (< germ. *Unterofizier*);
- vafen-știlștand*, s.n. „armistițiu”, p. 150, 300; *vafen* „armă” < germ. *Waffe* nu e folosit singur în text, numai în acest compus; *ștand* apare singur „stare” (< germ. *Waffenstillstand*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- vagenburg*, s.n. „întăritură, baricadă din care”, p. 163 (< germ. *Wagenburg*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- vahtmaistor*, s.m. „sergent-major în cavalerie sau infanterie”, p. 239, 243, 244; *vahtmaister*, p. 244 (< germ. *Wachtmeister*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- verbălui*, *a ~*, vb. „a înrola, a recruta”, p. 176 (< germ. *verben*, cu suf. *-ălui*, de la împrumuturile de origine maghiară, Frâncu, *E.G.-A.*);
- verbui*, *a ~*, vb. „a înrola, a recruta”, p. 180; imperf. *verbăluia*, p. 176 (< germ. *verben*, cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);
- verbung*, s.n. „înrolare, recrutare”, p. 176, 194; (< germ. *Werbung*, Frâncu, *E.G.-A.*); nu s-a impus nici în grai, fiind concurat și înlocuit de un alt germanism, *azentare* (< germ. *Assentierung*, DSB, II);

*vezir*¹¹, s.m. „(înv.) demnitar în Imperiul Otoman și în alte țări musulmane”, p. 180; var. *vizir*, p. 163 (< tc. *vezir*, NODEX);
vinter-cvartir, s.n. „cantonament de iarnă”, p. 281; vezi și: *cvartir* (germ. Winter-qwartier);
viștei, s.n. „eghileți”, glosar (nu figurează în dicționare);
volonteri, s.m. „voluntar, militar plătit”, p. 159; „[...] unde ca militari *volonteri* a sluji împăratului începură”, p. 159; vezi și *săimeni* (< lat. *voluntarius*, fr. *volontaire*, it. *volontarie*).

SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- CDL = Constantin Diaconovici Loga, *Epistolariul românesc*, Buda, 1841.
 DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Univers Enciclopedic, 1996.
 DGR = Mihai Isbășescu, *Dicționar german-român. 60000 cuvinte*, București, Editura Teora, 1993.
 DÎLRLRV = Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, București, Editura Științifică, 1992.
 DLRLV = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termeni regionali*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
 DRCG = Ștefan Pătruț, *Dicționar regional de cuvinte în grai, (Colecția Grai bănățean)*, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2002.
 DSB = *Dicționarul subdialectului bănățean*, vol. I-IV, Literele A-Buzunar, Timișoara, Tipografia Universității, 1985-1988.
 Frâncu, E.G.-A. = Constantin Frâncu, *Elemente germane (austriece) în Cronica Banatului de Nicolae Stoica de Hațeg (I)*, în *Volumul Omagial Vasile Arvinte*, publicat de „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, secț. III, *Lingvistica*, t. XLIII (1997), p. 113-124, *ibidem (II)*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, secț. III, *Lingvistica*, t. XLIV-XLV (1998-1999), p. 5-27.
 Frâncu, *Neologisme juridico-administrative* = Constantin Frâncu, *Neologisme juridico-administrative în documentele din Oltenia din timpul administrației austriece (1718-1739), I*, în *SCL XXXVI* (1985), nr. 4, p. 307-319; *ibidem, II*, în *SCL, XXXVI* (1985), nr. 6, p. 495-506.
 Gl. Munt. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Glosar dialectal Muntenia*, București, Editura Academiei, 1999.
 LM = Academia Militară, *Lexicon militar*, București, Editura Militară, 1980.

¹¹ Forma *vezir*, și nu *vizir*, cum s-a impus în limba literară, arată că împrumutul e făcut direct din tc.

- MDA = *Micul Dicționar Academic*, vol. I, Literele A–C, 2001; vol. II, Literele D–H, 2002; vol. III, Literele I–Pr, 2003; vol. IV, Literele Pr–Z, 2003, București, Editura Univers Enciclopedic.
- NODEX = *Noul dicționar explicativ al limbii române* [document electronic pe CD], București, Editura Litera, 2002.
- Șandru, FR = D. Șandru, *Folclor românesc*, ediție îngrijită de Tudora Șandru Olteanu, București, Minerva, 1987, cap. *Glosar regional*, p. 461-488.
- TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* [Band I: A-C; Band II: D-O; Band III: P-Z], 2. überarbeitete undergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, Harrassowitz, I: 1985; II: 1988; III: 1989.
- Todoran = Romulus Todoran, *Particularități dialectale bănățene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea* (II). *Lexicul*, în „Cercetări de lingvistică”, XV (1970), nr. 1, p. 51-62.

**L'INVENTAIRE DES TERMES MILITAIRES DE CRONICA
BANATULUI ÉCRITE PAR NICOLAE STOICA DE HAȚEG
(Résumé)**

Dans cet étude, nous proposons un inventaire exhaustif des termes du domaine militaire présents dans *Cronica Banatului*, écrite par Nicolae Stoica de Hațeg. Une pareille concentration de termes spécialisés à l'armée que dans cet œuvre, n'est plus rencontrée dans aucun texte de l'époque ancienne et moderne de la langue roumaine littéraire.

Chaque mot que nous analysons est accompagné par l'explication du sens, le contexte où il apparaît dans la *Chronique* et son étymon pour le Roumain.